

(1385) yeni bir vakıf kurup Dârürrâha'ya ek gelirler vakfetmiştir. Bazı araştırmalarda bu vakfiyenin muhtevası incelenmeden tarihinin 687 (1288) olarak okunduğu ve bunun Dârürrâha'nın asıl vakfiyesi kabul edildiği, böylece kuruluş tarihinin daha erkene alınmaya çalışıldığı görülür. Alâeddin Ali bir divan, yedi köy ve toplamı on yedi feddân olan beş arazinin gelirinin önce vakıfların tamirine harcanmasına, geriye kalanın yarısını erkek ve dörtte birini kız evlâdına, diğer dörtte birini ise kölelerine, vefatından sonra türbesine, zâviyeye (Osmanlı dönemi vakıf kayıtlarına göre Dârürrâha'ya) ve mübarek gecelerde pişirilecek helva masrafına ayırmıştır. Dârürrâha'nın Osmanlı dönemi boyunca faaliyette olduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. 721 (1321) tarihli vakfiyede vâkıfın kendisinden sonra mütevellî olmasını istediği beşinci ve adını verdiği son kişi Abdülvehhâb'dır. Sivas'ta 728 (1328) tarihli kabir kitabesi bulunan Rükneddin Hattâb'ın kardeşi Emîr Hüseyin'in oğlu Çelebi Abdülvehhâb bu şahıs olmalıdır.

Râhatoğulları, daha sonra Dârürrâha'nın mütevellîleri oldukları için Mütevellioğulları lakabıyla anılmaya başlanmıştır. *Darâbât-ı Aşk* adlı şiir kitabı bulunan ve 1909'da vefat eden şair Ömer İhyâ Efendi, birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Sivas'tan milletvekili seçilen, bu görevine 1943'te vefatına kadar devam eden ve Sivas'ta kendi adıyla anılan kütüphaneyi kuran Yusuf Ziya Başara ile Meclis-i Meb'ûsan (1914-1918) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (1920-1939) milletvekilliği yapan, Vilâyet-ı Şarkıye Müdâfaa-yı Hukûk-ı Milliyye Cemiyeti'ni İstanbul'da kuran yedi kişiden biri ve Türkiye İş Bankası'nın kurucu üyesi olan Mehmed Rasim Başara (ö. 1945) bu ailenin meşhur şahsiyetleridir. Yine bu ailenin

bir yâdigârı olan ve 1827'de inşa edilen Sivas'taki Abdi Ağa Konağı son olarak Sivas Belediyesi tarafından restore edilmiş ve 5 Mayıs 2001 tarihinde hizmete açılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

VGMA, Defter, nr. 578, s. 4-5, sıra 3, s. 56, sıra 4; BA, D.BŞM, nr. 1; BA, TD, nr. 387, s. 496, 499, 501, 530; İbn Bîbî, *el-Evâmîrü'l-'Alâ'iyye*, s. 418-419, 661; a.e.: *Selçukname* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I, 420; II, 179; Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-ahbâr* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 2000, s. 69, 206-207; Safedî, *A'yânü'l-'aşr* (nşr. Ali Ebû Zeyd v.dğr.), Beyrut-Dimaşk 1418/1998, II, 320; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1419/1998, XVIII, 263-264; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, II, 84-85; *Amasya Târîhi*, II, 477-478; Max van Berchem – Halil Edhem, *Matériaux pour un corpus inscriptionum Arabicarum III: Asie mineure*, Caire 1910, s. 36-37; Ridvan Nâfîz [Edgüer] – İsmâil Hakkı [Uzunçarşılı], *Anadolu Türk Târîhi Tedkikatından Sivas Şehri*, İstanbul 1928, s. 125-127, 149-150; A. Süheyl Ünver, *Tesisinin 723üncü Senesi Devriyesi Dolayısıyla Sivas Hastanesi Tarihçesi 1217-1940 Darürrâha ve Cüzamhane (Sivas Nümune Hastanesi 1939 Senesi Yıllığı'ndan ayrı basım)*, İstanbul 1941, s. 14; a.mlf., *Sivasta Rahat Oğulları Darürrâhası (Sivas Nümune Hastanesi 1940 Senesi Yıllığı'ndan ayrı basım)*, İstanbul 1942; a.mlf., *Sivas Tıp Sitesi*, Sivas 1980, s. 37-40; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s. 629; a.mlf., *Türkiye Selçuklularına Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1988, s. 22-23, 26-27, Farsça metin, s. 36-37; Sadi S. Kucur, *Sivas, Tokat ve Amasya'da Selçuklu ve Beylikler Devri Vakıfları -Vakfiyelere Göre-* (doktora tezi, 1993), MÜ Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, s. 65-71; a.mlf., "XIV. Yüzyılda Sivas'ta Kapısal Bir Sosyal Dayanışma Kurumu: Darü'r-Raha Vakfı ve Kuruluş Tarihi Meselesi", *Selçuklular Döneminde Sivas: Sempozyum Bildirileri 29 Eylül – 01 Ekim 2005* (haz. Kadir Küpeli v.dğr.), Sivas 2006, s. 399-405; Müjgân Üçer, "Sivas'ta Rahatoğulları Darürrâhası", *38. Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı* (ed. Nil Sarı v.dğr.), Ankara 2006, II, 403-420; N. Yücel Mutlu, *Dârü'r-Râha'dan Abdiâğa Konağı'na (Râhatoğulları / Mütevellizâdele) 1321-2001*, Sivas 2003; İsmet Kayaoğlu, "Rahatoğlu ve Vakfiyesi", *VD*, XIII (1981), s. 1-29.

SADI S. KUCUR

RÂHATÜLERVAH

(راحة الأرواح)

Türk müzikinde bir birleşik makam.

Sözlükte "ruhları rahatlatan (makam)" anlamına gelen *râhatü'l-ervâh* Türk müzikisinin en eski makamlarındandır. Daha çok dinî duyguların terennümünde kullanılan bu makam Irak perdesinde karar eden makamlar grubundandır. İnci bir seyir takip eden *râhatülevrah* makamının dizisi, hicaz ailesini meydana getiren makamlardan zirgüleli hicaz hariç diğer hümâyun, hicaz ve uzzâl makamlarının dizilerine Irak

perdesindeki *segâh* dörtlüsü veya Irak makamı dizisinin bir bölümünün eklenmesinden meydana gelmiştir.

Yerinde hümâyun dizisi

Nevâda bûselik beslisli Yerinde hicaz dörtlüsü

Yerinde hicaz dizisi

Nevâda rast beslisli Yerinde hicaz dörtlüsü

Yerinde uzzâl dizisi

Hüseyinde ussak dörtlüsü Yerinde hicaz beslisli

Irakta segâh dörtlüsü

Irak dizisinin bir bölümü

Hicaz ailesi dizileri

Râhatülevrah makamı dizileri

Râhatülevrah makamının başlangıç seyrinde hâkim olan hicaz ailesi makamlarıdır. Bu sebeple makamın güçlüsü de yarım karar sırasında kullanılan hicaz çeşidine göre değişir. Bunlardan hümâyun veya hicaz kullanılıyorsa güçlü perdesi nevâ olacağından bu perdede hümâyun için bûselikli, hicaz için rastlı, eğer uzzâl kullanılıyorsa bu defa güçlü hüseyin perdesi olacağından bu perdede ussaklı yarım karar yapılır. Bununla beraber makamın giriş seyrinde hicaz makamı çok kullanıldığı için nevâ perdesinde rastlı yarım karar daha çok tercih edilir.

Bu makam asma kararlar bakımından zengindir. Hicaz ailesi makamlarının asma kararları bu makamda da aynen kullanılır. Bunlar nîm-hicaz ve diik-kürdîde çeşnîsiz, düğâhta hicazlı, rast perdesinde nikrizli asma kararlardır. Ayrıca nevâ ve hüseyin perdeleri de asma karar olarak kullanılabilir. Bu perdelere hangisinde güçlü olarak yarım karar yapılmışsa diğer hicaz dizilerinin güçlü perdeleri bu defa üzerindeki çeşnîlerle asma karar perdesi olarak yer alır. Esasen hicaz ailesi makamları sık sık birbirine geçme özelliği taşır ve birinin güçlüsü diğerleri için asma karar perdesi olur. Yerindeki hicaz çeşnîsiyle Irak per-

Râhatoğulları'ndan günümüze ulaşmış 1827 tarihli Abdi Ağa Konağı (restorasyondan sonra) – Sivas

desine kadar düşülürse bu perdede hüzzam çeşnili, hüseyinî-aşırana düşülürse uşşaklı, yegâha düşülürse rastlı asma kararlar yapılabilir. Böylece hüseyinî-aşıranda karcığar, yegâhta sûzinak dizileri oluşur. Fakat tam karara gidilirken dik-kürdî perdesinin atılıp mutlaka segâh perdesinin kazanılmasını da burada hatırlatmak gerekir.

Nota yazımında donanımına hicaz makamı gibi si için bakiye bemoölü, fa ve do için bakiye diyezinin yazıldığı makamda gerekli değişiklikler eser içinde gösterilir. Portenin 1. çizgisindeki bakiye diyezli mi'yi (acem-aşırana) yeden olarak kullanan râhatülervah makamının dizisini meydana getiren perdeler pestten tize doğru irak, rast, dügâh, segâh veya dik-kürdî, çârgâh yahut nîm-hicaz, nevâ, hüseyinî, eviç veya acem, gerdâniye ve muhayyerdir. Râhatülervah kendi dizisi çok çeşnili ve geniş bir seyir alanına sahip olduğundan ayrıca genişletilmemiştir; ancak gerektiği takdirde tiz taraftan hicaz ailesi gibi bir iki seslik bir genişleme yapılabilir.

Makamın seyrine zirgüleli hicaz hariç hicaz ailesinin diğer makamlarından biriyle başlanır. Bu ailenin üç makamında karışık olarak gezinilip yarım karar sırasında kullanılan hicaz türüne göre nevâ veya hüseyinî perdelerinde üzerlerinde bulunan çeşniyle yarım karar yapılır. Bu seyir sırasında gerekli yerlerde gereken asma kararlar gösterilir. Yine karışık gezinildikten sonra nihayet irak dizisi veya iraktaki segâh çeşnisine geçilip irak perdesinde segâh çeşniyle tam karar yapılır.

Râhatülervah
makamı
seyir
örneği

Vardakosta Ahmed Ağa'nın darbeyn usulündeki peşreviyle aksak semâi usulündeki saz semâisi, Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'nin zencir usulünde, "Unutturur gamı ol kâmrânı söyletsek" mısrayla başlayan bestesi, Tabî Mustafa Efendi'nin, "Hat geldi ruh-i dilbere nevbet bize düştü" mısrayla başlayan yürük semâisi ve Ahmed Hüsâmeddin Dede'nin Mevlevî âyini bu makamın örnekleri arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Seydî, *el-Matla'*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3459, vr. 14^a, 33^a; Abdülbâki Nâsir Dede, *Tedkik u Tahkik* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2006, s. 61; Hâşim Bey, *Mûsikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 39-40; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi, Usûl-leri* 1933-40, I, 169-170; IV, 251; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 189-190; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Mûsikisi Nazariyatı ve Usûl-leri Kudüm Velveleleri*, İstanbul 2006, s. 497-500.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

RAHBÎ

(الرحبى)

Ebü Abdillâh Muhammed
b. Ali er-Rahbî
(ö. 577/1182)

İslâm miras hukukuna dair
er-Rahbîyye adlı
manzum eseriyle tanınan
Şâfiî fakihî
(bk. er-RAHBÎYYE).

er-RAHBÎYYE

(الرحبية)

Şâfiî fakihî
İbnü'l-Mütefennine er-Rahbî'nin
(ö. 577/1182)
İslâm miras hukukuna dair
manzum risâlesi.

Asıl adı *Ğunyetü'l-bâhîş* (*Buğyetü'l-bâhîş*) 'an *cümeli'l-mevârîş* olup recez tarzında nazmedilmesinden dolayı ve yazarına nisbetle daha çok *el-Urcûzetü'r-Rah-*

biyye (*el-Manzûmetü'r-Rahbîyye*) diye meşhur olmuştur. 180 beyitten oluşmaktadır. İbnü'l-Mütefennine'nin (el-Mütekkine, el-Mütüne şeklinde kayıtlar da mevcut olup bu adlandırmanın kaynağı bilinmemektedir) künyesi Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Hasan er-Rahbî'dir. Kâtib Çelebi risâleyi yanlışlıkla başka bir kişiye ait gösterir. Rahbî, Bağdat'la Rakka arasında Fırat kıyısında yer alan Rahbetü Mâlik b. Tavk'ta 497'de (1104) doğdu. Bağdat Nizâmiye Medresesi hocalarından Ebû Mansûr İbnü'r-Rezzâz'ın öğrencisi olduğuna bakılırsa muhtemelen eğitim amacıyla Bağdat'a gelmiş, fakat daha sonra Rahbe'ye dönerek burada yaşamış ve 9 Zilkade 577'de (16 Mart 1182) vefat etmiştir.

er-Rahbîyye, manzum olması ve fıkhn ferâiz gibi karmaşık bir bölümünü başarı bir tarzda özetlemesi, ayrıca mezhepler arası görüş ayrılıklarının çok olmadığı bir konuyu içermesi sebebiyle sadece Şâfiî mezhebinde değil diğer mezheplerinde de şöhret bulmuştur. Eser, yazarları bilinse bile onlardan soyutlanarak âdetâ anonim bir niteliğe bürünen ve son asırlarda İslâm ilim çevrelerinde genellikle ezberlenmek üzere "mecmûatü mütûn" adıyla bir araya getirilen temel ders kitapları (*Elfiyye, Süllem* vb.) arasına girmiştir. Özellikle XVII. yüzyılda ve daha sonraki dönemlerde yetişen âlimlerin yetişme aşamasında okudukları eserler listesinde *er-Rahbîyye*'nin sıkça zikredildiği görülmektedir.

Eser üzerine onlarca şerh ve hâşiye çalışması gerçekleştirilmiş ve bazı şerhleriyle birlikte birçok baskısı yapılmıştır. İlk defa İngiliz şarkiyatçısı Sir William Jones tarafından İngilizce çevirisiyle birlikte yayımlanmış (*The Mahomedan Law of Succession to the Property of Intestates*, London 1782), 1876'dan itibaren Kahire'de ve İstanbul'da, ardından çeşitli yerlerde defalarca neşredilmiştir (Kahire 1273, 1276, 1280, 1295, 1303, 1323; İstanbul 1302). Şinşevrî'nin şerhine Bâcûrî'nin yazdığı hâşiyeden yararlanarak notlarla zenginleştirilmiş Fransızca bir çevirisini J. D. Luciani gerçekleştirmiş (*Traité des successions musulmanes [ab intestat] extrait du commentaire de la Rahbia par Chenchouri, de la glose d'el-Badjouri et d'autres auteurs arabes*, Paris 1890; Cezayir 1896), İngilizce bir çevirisi daha yayımlanmıştır (*al-Farâ'id: the Law of Inheritance in Islam, Arabic text, parallel translation and commentary in English*, Singapur 1979).